

ВИРОБНИЦТВО ТА РЕАЛІЗАЦІЯ БІОПАЛИВА ЯК ВИД ДІЯЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТОВАРОВИРОБНИКІВ

PRODUCTION AND SALE OF BIOFUEL AS A TYPE OF ACTIVITY OF AGRICULTURAL GOODS PRODUCERS

Павлюченко Ю.М., д.ю.н., доцент,
професор кафедри господарського та адміністративного права
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Довгань Б.В., студентка IV курсу юридичного факультету
Донецький національний університет імені Василя Стуса

Стаття присвячена пошуку шляхів удосконалення правової основи діяльності з виробництва та реалізації біопалива в Україні сільськогосподарських товаровиробників. Досліджено реальний стан нормативно-правового регулювання відносин в окресленій сфері, понятійний апарат, роль та місце сільськогосподарського сектору у питанні вироблення біомаси, різновиди біомаси як сільськогосподарської сировини. Доведено доцільність визначення виробництва біопалива як різновиду виробничо-господарської діяльності щодо вироблення біологічно відновлювальної сировини (біомаси) для виготовлення твердого, рідкого та газоподібного палива. Обґрунтовано перевагу виробництва біопалива із сільськогосподарських залишків над його виготовленням з технічних культур з посиланням на наукові позиції та досвід зарубіжних держав. Проаналізовано деякі особливості та умови до здійснення виробництва та реалізації біопалива як виду господарської діяльності, специфіку ліцензування такої діяльності. Проаналізовано стан правового забезпечення державної політики у сфері виробництва та реалізації біопалива. Порушено проблему відсутності належного ринку біопалива, передусім, єдиного майданчика для ефективних закупівель різних видів біомаси/біопалива. Запропоновано розробити Державну цільову програму розвитку виробництва та використання біологічних видів палива з метою забезпечення дієвої державної підтримки розвитку біоенергетичної галузі, визначення джерел її фінансування, створити окремий закон, присвячений актуальним питанням виробництва та реалізації біопалива, замість низки застарілих, колізійних та деструктивних нормативно-правових актів та численної кількості законопроектів у цій сфері з акцентом на вирішення таких питань: створення належного ринку біопалива (створення єдиного майданчика для реалізації ефективних закупівель різних видів біомаси/біопалива у необхідних обсягах і необхідної якості); забезпечення належного фінансування, конкурентного середовища, функціонування прозорого ринку біопалива в Україні; встановлення пільгових умов оподаткування суб'єктів господарювання, які виготовляють біопаливо, з метою стимулювання такого виду діяльності (із внесенням відповідних змін до Податкового кодексу України).

Ключові слова: біопаливо, біомаса, альтернативні джерела енергії, сільськогосподарські товаровиробники, виробництво та реалізація біопалива.

The article is devoted to the search for ways to improve the legal basis for the production and sale of biofuel in Ukraine by agricultural producers. The legal regulation of relations in the defined area, the conceptual apparatus, the role and place of the agricultural sector in the issue of biomass production, varieties of biomass as an agricultural raw material have been studied. The expediency of defining biofuel production as a type of production and economic activity related to the production of biologically renewable raw materials (biomass) for the production of solid, liquid and gaseous fuel has been proven. The superiority of biofuel production from agricultural residues over its production from technical crops is substantiated with reference to the scientific positions and experience of foreign countries. Some features and conditions for production and sale of biofuel as a type of economic activity, specifics of licensing of such activity are analyzed. The state of legal support of state policy in the field of biofuel production and sale is analyzed. The problem of the lack of a proper biofuel market, first of all, a single platform for efficient purchases of various types of biomass/biofuel, is raised. It is proposed to develop a State target program for the development of the production and use of biological fuels in order to ensure effective state support for the development of the bioenergy industry, to determine the sources of its financing, to create a separate law dedicated to the actual issues of production and sale of biofuels, instead of a number of outdated, conflicting and destructive legal acts and a large number of draft laws in this area with an emphasis on solving the following issues: creation of a proper biofuel market (creation of a single platform for the implementation of effective purchases of various types of biomass/biofuel in the required volumes and required quality); ensuring proper financing, a competitive environment, functioning of a transparent biofuel market in Ukraine; establishment of preferential conditions for taxation of economic entities that produce biofuel, with the aim of stimulating this type of activity (with the introduction of appropriate changes to the Tax Code of Ukraine).

Key words: biofuel, biomass, alternative energy sources, agricultural producers, production and sale of biofuel.

З кожним роком попит на альтернативні джерела енергії для максимального забезпечення принципу екологічності у світі зростає. Як зауважив заступник генерального директора з розвитку проектів Bio Operations LLP Є. Пуцик у виступі на конференції «Fat-And-Oil Industry-2022» (м. Варшава), біопаливо є одним з тих сегментів, який активно розширює свою частку у світовому агросекторі та має хороші перспективи подальшого розвитку у зв'язку зі зростанням попиту споживачів. У 2021 р. світове виробництво біопалива досягло 124,7 млн л [1]. Україна не є винятком. За оцінкою Біоенергетичної асоціації України, станом ще на 2018 р. потенціал енергії з біомаси складав 23 млн т н.е. [2]. Загалом протягом останніх років в Україні відбувалося зростання частки відновлюваних джерел енергії у загальному постачанні первинної енергії, зокрема у 2019 р. вона становила 4,9%, а у 2020 р. вже склала 6,6% [3]. У сфері тепlopостачання передбачено підтримку реалізації проектів з когенерації

на ТЕЦ і когенерації на біопаливі, а також зроблено прогнози зростання обсягів біопалива як джерела первинного постачання енергії протягом 2020–2035 р. р. (згідно з Енергетичною стратегією України на період до 2035 р. «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність») [4].

Відповідно, для досягнення показників, передбачених цією Стратегією, потрібні ефективні нормативно-правові акти, а отже, вже зараз потрібно приділяти увагу аналізу стану правового регулювання відносин у сфері виробництва та реалізації біопалива. Варто наголосити, що нормативно-правове регулювання відносин у названій сфері складається з низки нормативно-правових актів, частина з яких формує загальноправове підґрунтя з питань альтернативних джерел енергії у вигляді біопалива, окремих аспектів його виробництва та реалізації (Земельний кодекс України, Лісовий кодекс України, Податковий кодекс України, закони України: «Про альтернативні джерела енергії», «Про ринок електричної енергії», «Про

комбіноване виробництво теплової та електричної енергії (когенерацію) та використання скидного енергопотенціалу» та ін.), а інша частина являє собою спеціальне законодавство щодо регулювання відносин, пов'язаних з виробництвом та реалізацією біопалива (Закон України «Про альтернативні види палива», Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку виробництва палива з біологічної сировини» від 26.09.2003 р. № 1094/2003 та ін.).

Попри низку нормативно-правових актів, присвячених окресленій темі, законодавчу базу обраної сфери не можна назвати досконалою, на чому неодноразово наголошували дослідники, вказуючи, що кількість актів не переходить в якість, оскільки мають місце колізійність, декларативність, наявність зайвих і невдалих дефініцій і, як наслідок – відсутність реального впливу на суспільні відносини, [5, с. 572-573]. Негативну оцінку отримало й правове регулювання виробництва біопалива сільськогосподарськими товаровиробниками, зокрема через неврахування у законодавстві специфіки провадження виробничо-господарської діяльності цих суб'єктів з вироблення біопалива, велику кількість актів та декларативність значної кількості нормативних приписів [6, с. 6]. Отже, відсутність ефективного правового регулювання виробництва та реалізації біопалива є істотною перешкодою розвитку відповідного виду діяльності та реалізації потенціалу України у цій сфері. Крім того, належне правове регулювання відносин щодо виробництва та реалізації біопалива стане потужним засобом протистояння енергетичним терористичним актам, які сьогодні здійснюються російською федерацією по відношенню до енергетичної інфраструктури України.

Різні аспекти правового забезпечення процесу виготовлення та реалізації біопалива в Україні досліджували такі експерти в галузі економічних та правових наук, як: С. Оболенська, Г. Шматько, О. Скорук, І Здор, М. Барун, А. Кот, Г. Гелетука, Т. Железна, С. Драгнев, В. Денисенко, С. Очеретнюк, С. Платонова та інші. Проте, незважаючи на наявні дослідження на окреслену тематику, стан законодавчого регулювання та практики у сфері виробництва та реалізації біопалива в Україні вказує на актуальність цього питання.

Мета дослідження: запропонувати шляхи удосконалення правового регулювання відносин щодо виготовлення та реалізації біопалива в Україні як виду діяльності сільськогосподарських товаровиробників.

Виклад основного матеріалу. Для повноцінного аналізу правової основи виробництва та реалізації біопалива, а також прогнозування можливих напрямів її удосконалення, необхідно дослідити понятійний апарат відповідної сфери. Визначення понять «альтернативні види палива», «біологічні види палива (біопаливо)», «біомаса», «біодизельне паливо (біодизель)» та суміжних до них, наводяться в ст. 1 Закону України «Про альтернативні види палива». При цьому, біопаливо визначено як тверде, рідке та газове паливо, виготовлене з біологічно відновлювальної сировини (біомаси), яке може використовуватися як паливо або компонент інших видів палива; а біомаса як невикопна біологічно відновлювана речовина органічного походження, здатна до біологічного розкладу, у вигляді продуктів, відходів та залишків лісового та сільськогосподарства (рослинництва і тваринництва), рибного господарства і технологічно пов'язаних з ними галузей промисловості, а також складова промислових або побутових відходів, здатна до біологічного розкладу [7].

З цього визначення чітко простежується ключова роль сільськогосподарського сектору у питанні вироблення біомаси. А це означає, що сільськогосподарська діяльність є основоположним елементом процесу виробництва біопалива.

Відповідно до абз. 2 п. 2.15 ст. 2 Закону України «Про державну підтримку сільськогосподарства України» до сільськогосподарської продукції (товарів) належать

усе біологічне паливо та енергія, отримані при переробці та утилізації сільськогосподарської продукції (товарів) та їх відходів [8]. С. Оболенська у дисертації пояснює доцільність віднесення біомаси до поняття «сільськогосподарська продукція», тим, що інакше неможливо буде поширити спеціальне аграрно-правове регулювання на діяльність відповідних суб'єктів, які виробляють біомасу для біопалива [6, с. 7]. Науковчина також наголошує: виробництво біопалива слід вважати різновидом виробничо-господарської діяльності щодо вироблення біологічно відновлювальної сировини (біомаси) для виготовлення твердого, рідкого та газоподібного палива. При цьому, категорію «правове регулювання виробництва біопалива сільськогосподарськими виробниками» авторка констатує як здійснюваний за допомогою правових засобів вплив на відносини у сфері виробничо-господарської діяльності сільськогосподарських підприємств та фізичних осіб-підприємців, що займаються сільськогосподарським виробництвом, щодо вироблення останніми біологічно відновлювальної сировини (біомаси) для виготовлення твердого, рідкого та газоподібного палива з метою їх упорядкування [9, с. 155-156].

А. Пастух уточнює, що для виробництва біопалива застосовується власна сільськогосподарська сировина: (а) для біоетанолу – зернові й цукрові культури (кукурудза, тритикале, пшениця, сорго, просо, цукровий буряк); (б) біодизелю – олійні культури (соняшник, ріпак); (в) твердого палива – енергетичні культури й відходи, залишки рослинництва (мускантус, верба, тополя, стебла й лузга соняшника); (г) біогазу – відходи рослинництва і тваринництва [5 с. 571].

Неприбуткова громадська спілка, яка об'єднує бізнес та експертів для розвитку біоенергетики в Україні UABIO поділяє агробіомасу на два види: 1) сільськогосподарські залишки (первинні, наприклад, солома; вторинні, наприклад, лушпиння соняшника; гній); 2) енергетичні рослини (класичні та спеціально вирощені) [10]. При цьому існує думка, що надмірне виготовлення біопалива з технічних культур (кукурудзи, ріпаку) в майбутньому може спричинити негативні наслідки для економічного потенціалу України. Так, О. Скорук та І. Здор виокремлюють деякі фактори проти активного використання енергетичних рослин як біомаси: 1) проблема забезпечення національної продовольчої безпеки; 2) посилене виснаження сільськогосподарських угідь; 3) висока собівартість виготовленого палива, порівняно з дизпаливом тощо [11, с. 35]. У зв'язку з цим особливої уваги потребує виробництво біопалива із сільськогосподарських залишків, адже це не лише ефективно, а й відповідає засадам розумного використання сільськогосподарських ресурсів. Як зауважує М. Барун та А. Кот, в Україні щороку нагромаджуються значні обсяги органічних відходів, з яких лише незначна частина застосовується як сировина для виробництва біопалива, решта потрапляють у ґрунт та ґрунтові води, забруднюючи при цьому навколишнє середовище [12, с. 10].

З вищевказаного випливає, що переробка сільськогосподарських відходів та залишків не лише дозволить зменшити залежність від традиційних видів палива, а також відповідатиме принципу екологічності.

Ефективність такої новації підтверджується зарубіжним досвідом. Так, у Німеччині з 2013 р. на ТЕЦ BEKW (Bioenergiekraftwerk Emsland) як паливо використовується солома (спалює приблизно 70 000 т/рік). Об'єкт забезпечує теплом підприємство Emsland-Stärke GmbH, асоціацію лікарень Evangelische Krankenhausverein, громадські установи (зокрема ратушу, школи) та приватні домогосподарства [13]. У Великій Британії станція Brigg Renewable Energy Plant (BREP) поблизу Брігга (Північний Лінкольншир) – перша за величиною електростанція в Сполученому Королівстві, яка працює на соломі [14]. Sleaford Renewable Energy Plant поблизу Сліфорда – це

друга в країні комерційна ТЕЦ на соломі. Станція використовує переврену технологію, розроблену для чистого та ефективного спалювання соломи з поживних залишків (80%), які надходять переважно з ферм у радіусі 50 миль від Сліфорда, і 20% деревної тріски для виробництва тепла та електроенергії. Зола, яку вона виготовляє, переробляється як сільськогосподарське добриво. ТЕЦ забезпечує близько 70 000 домогосподарств електроенергією. Окрім виробництва електроенергії, надлишок тепла, що виробляється в процесі згорання, постачається у мережу централізованого теплопостачання для опалення громадського басейну Сліфорда, боулінг-центру, міського футбольного клубу, початкової школи та офісів окружної ради Північного Кестевена безкоштовно [15].

Суб'єкт господарювання, який має намір здійснювати виробництво біопалива, повинен враховувати, що відповідно до класифікації видів економічної діяльності (КВЕД-2010) виробництво біопалива з складних ефірів жирних кислот, що їх одержують з рослинних олій або тваринних жирів (наприклад, виробництво біодизелю) належить до класу 20.59. Виробництво іншої хімічної продукції, н.в.і.у. (Секція С. Переробна промисловість). Якщо мова йде про тверде біопаливо, виробництво якого здійснюється з відходів власного виробництва без хімічної переробки (наприклад, виготовлення пелет), то код власного виробництва не змінюється (Секція А. Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство в КВЕД-2010) [16].

Законодавством передбачено певні вимоги до осіб, які бажають займатися таким видом господарської діяльності. Згідно з ч. 1-3 ст. 6 Закону України «Про альтернативні види палива» належність палива до альтернативного підтверджується документом про ідентифікацію палива, що видається уповноваженим органом виконавчої влади в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України. Біологічні види палива, призначені для реалізації як товарна продукція, підлягають обов'язковій сертифікації відповідно до законодавства. Виробниками альтернативних видів палива вважаються суб'єкти господарювання всіх форм власності, що виготовляють тверде, рідке та газове паливо з нетрадиційних джерел та видів енергетичної сировини. Суб'єкти господарювання, що використовують різні технології виробництва біологічних видів палива, мають рівні права на доступ до ринку біологічних видів палива (ч. 2 ст. 8 цього Закону). Згідно з ч. 6, 7 ст. 8 цього Закону суб'єкти господарювання, внаслідок діяльності яких утворюється біомаса, що використовується для виготовлення біопалива та біокомпонентів, зобов'язані вести облік такої біомаси в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України [7].

Свідоцтво про те, що паливо є альтернативним видається відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок видачі свідоцтва про належність палива до альтернативного» від 05.10.2004 р. № 1307: суб'єкт видачі – Державне агентство з енергоефективності та енергозбереження, строк дії – два роки [17].

У п. 31 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності» зазначено, що ліцензуванню підлягає перероблення побутових відходів [18]. Однак, провадження діяльності, пов'язаної зі збиранням, заготівлею окремих видів відходів як вторинної сировини більше не потребує ліцензії у зв'язку з втратою чинності Постанови НКРЕКП «Про затвердження Ліцензійних умов провадження господарської діяльності з перероблення побутових відходів» від 25.05.2017 № 683. Єдиний різновид біопалива, виробництво якого підлягає ліцензуванню – це біоетанол (п. 7 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про ліцензування видів господарської діяльності»; ч. 8 ст. 8 Закону України «Про альтернативні види палива»).

Таким чином, хоча ліцензування діяльності з виготовлення більшості видів біопалива не передбачено,

виробники такої продукції повинні оформити свідоцтво про те, що паливо є альтернативним, і отримати сертифікати якості.

Спрощення вимог до виробництва біопалива, а саме скасування ліцензування цього виду діяльності, відповідає цілям держави щодо збільшення частки сектору електроенергетичної галузі, який використовує тверду біомасу та біогаз як енергоресурс (останнє закріплено в Енергетичній стратегії України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність» як один з ключових заходів з реалізації стратегічних цілей у секторі відновлюваних джерел енергії) [4, с. 49].

Ще одним стимулом для розвитку ринку біопалива в Україні та стрімкого переходу на відновлювальні джерела енергії можна вважати ініціативу Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України спільно з Міністерством енергетики України щодо внесення змін до Податкового кодексу України щодо встановлення нульової ставки податку за викиди CO₂ для установок, якими здійснюються такі викиди в результаті спалювання біопалива та про внесення змін до Закону України «Про альтернативні види палива» щодо створення Реєстру установок, що використовують біопаливо як єдиний вид палива. У результаті передбачається створення сприятливих умов для заміщення споживання газу, використання місцевих видів палива для генерації теплової енергії на 10% дешевшої для населення і бюджетних установ, створення кластерів з біоенергетики та нових робочих місць на суміжних ринках (станом на 1 вересня 2022 р.) [19].

Державна підтримка як напрям державної політики також потребує належного нормативно-правового підґрунтя. Так, Є. Платонова наголошує, що «з метою забезпечення дієвої державної підтримки розвитку біоенергетичної галузі, визначення джерел її фінансування, необхідним є прийняття Державної цільової програми розвитку виробництва та використання біологічних видів палива, а також Закону України «Про виробництво і реалізацію біопалива» ...». Науковчиня підтримує думку, що перспективними напрямками модернізації організаційної державної підтримки біоенергетики в Україні є: утворення та забезпечення діяльності електронних ринків біопалива, біомаси; запровадження конкурентного ринку теплової енергії; надання державної підтримки суб'єктам господарювання, що вирощують енергетичні рослини; звільнення від сплати податку за викиди CO₂ установки, що спалюють біопаливо тощо [20, с. 120].

За аналітичними даними бар'єрами розвитку процесу реалізації біопалива/біомаси в Україні є відсутність належного ринку, передусім, єдиного майданчика для ефективних закупівель різних видів біомаси/біопалива у необхідних обсягах і необхідної якості; складність притягнення до відповідальності за спалювання рослинних решток; відсутність державної політики щодо енергетичного використання агробіомаси [21, с. 12, 17-25]. Наприклад, В. Денисенко та Є. Очеретнюк доводять, що Україна володіє значною сировинною базою лушпиння соняшнику для виробництва паливних гранул з відповідної біомаси, проте більшість виробників націлені на збут своєї продукції за кордон, так як вітчизняний ринок знаходиться на початковій стадії розвитку [22, с. 3-4].

У листопаді 2018 р. Міністерство розвитку громад та територій України виступило з ініціативою створення електронної платформи торгівлі твердим біопаливом, що передбачає внесення змін до Закону «Про альтернативні види палива» з метою забезпечення функціонування такої системи електронної торгівлі. Потреба створення окремого ресурсу пояснювалася малоефективністю системи ProZorro при закупівлі твердого біопалива (серед недоліків – відсутність гарантій постачання та стандартів на тверде біопаливо, незначна конкуренція серед постачальників, слабкий вплив на зміну цін) [23].

У Верховній Раді України зареєстрували проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розвитку електронної торгівлі альтернативними видами палива (№ 8052 від 19.09.2022), який встановлює порядок створення та функціонування електронної торгової системи для торгівлі альтернативними видами палива. Важливими елементами цієї системи є: забезпечення якості біопалива відповідно до вимог до якості палива, торгівля яким здійснюється у електронній торговій системі; рівновага попиту і пропозиції (на певних учасників ринку пропонується покласти обов'язок здійснювати торгівлю через електронну торгову систему). Також передбачається впровадження штрафів за порушення встановлених норм [24].

Поряд із цим важливим питанням залишається імплементація положення Директиви Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 р. про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел в частині забезпечення виконання Україною міжнародних зобов'язань щодо частки енергії з відновлюваних джерел [25]. Тому наявні законодавчі ініціативи мають це враховувати.

Висновки. З аналізу вищенаведеного можна зробити висновок про необхідність розробки Державної цільової програми розвитку виробництва та використання біологічних видів палива з метою забезпечення дієвої державної підтримки розвитку біоенергетичної галузі, визначення джерел її фінансування та, як наслідок, створення окремого закону, присвяченого вирішенню актуальних проблем виробництва та реалізації біопалива, замість низки застарілих, колізійних та деструктивних нормативно-правових актів та численної кількості законопроектів у цій сфері. Серед питань, які потребують належної уваги при підготовці закону щодо виготовлення та реалізації біопалива в Україні, слід виділити такі: створення належного ринку біопалива (створення єдиного майданчика для реалізації ефективних закупівель різних видів біомаси/біопалива у необхідних обсягах і необхідної якості); забезпечення належного фінансування, конкурентного середовища, функціонування прозорого ринку біопалива в Україні; встановлення пільгових умов оподаткування суб'єктів господарювання, які виготовляють біопаливо, з метою стимулювання такого виду діяльності (із внесенням відповідних змін до Податкового кодексу України).

ЛІТЕРАТУРА

1. Попит споживачів на біопаливо буде зростати. *AgroTrend*. URL: <https://cutt.ly/XNWLXnY> (дата звернення 31.10.2022).
2. Стратегія розвитку біоенергетики в Україні. *UAB/O*. URL: <https://cutt.ly/wNWVaqh> (дата звернення 31.10.2022).
3. Біоенергетика зросла на 26% за 2020 і заміщує 5,2 млрд м3 природного газу/рік. *UAB/O*. URL: <https://cutt.ly/0NWVRRP> (дата звернення 31.10.2022).
4. Енергетична стратегія України на період до 2035 року «Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність», схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р. 73 с. URL: <file:///C:/Users/dovga/Downloads/f469391n10.pdf> (дата звернення 31.10.2022).
5. Шматько Г. Проблематика правового визначення біомаси у контексті терміна «біопаливо». *Наука та суспільне життя України в епоху глобальних викликів людства у цифрову еру (з нагоди 30-річчя проголошення незалежності України та 25-річчя прийняття Конституції України)* : у 2 т. : матеріали Міжнар. наук.-практ.конф. (м. Одеса, 21 трав. 2021 р.) / за загальною редакцією С. Ківалова. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. Т. 1. С. 570-573.
6. Оболенська С. Правове регулювання виробництва біопалива сільськогосподарськими товаровиробниками в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.06 / Оболенська Світлана Анатоліївна; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2017 р. 21 с.
7. Про альтернативні види палива: Закон України від 14 січня 2000 р. № 1391-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 12. ст. 94 (із змінами).
8. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24 червня 2004 р. № 1877-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 49. Ст. 527 (із змінами).
9. Оболенська С. Про поняття правового регулювання виробництва біопалива сільськогосподарськими товаровиробниками. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 23. С. 154-156.
10. Агробіомаса. *UAB/O*. URL: <https://cutt.ly/wNW4Bsv> (дата звернення 31.10.2022).
11. Скорук О., Здор І. Розвиток ринку біопалива в Україні та світі: стан та перспективи. *Збірник наукових праць ВНАУ*. 2012. № 1 (56). С. 31-38.
12. Барун М., Кот А. Управління відходами продукції сільського господарства. *Сучасні проблеми екологічного контролю та аудиту: зб. тез доповідей II Міжнародної інтернет-конференції* (м. Харків, 23 лютого 2022 р.). Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2022. С. 10-13.
13. Перша німецька ТЕЦ, що спалює соломю. *UAB/O*. URL: <https://cutt.ly/INW6fH8> (дата звернення 31.10.2022).
14. Одна із найбільших електростанцій на соломі потужністю 40 МВт(е) | Сполучене Королівство. *UAB/O*. URL: <https://cutt.ly/wNW6DKV> (дата звернення 31.10.2022).
15. Комерційна ТЕЦ на соломі | Сполучене Королівство. *UAB/O*. URL: <https://cutt.ly/yNW6MGS> (дата звернення 31.10.2022).
16. Сервіс для визначення кодів видів економічної діяльності за КВЕД-2005 та КВЕД-2010. *Держстат України*. URL: <https://cutt.ly/AMccosJ> (дата звернення 13.11.2022).
17. Про порядок видачі свідоцтва про належність палива до альтернативного: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2004 р. № 1307. *Верховна Рада України*. URL: <https://cutt.ly/BNWMh0T> (дата звернення 31.10.2022).
18. Про ліцензування видів господарської діяльності: Закон України від 2 березня 2015 р. № 222-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 23. ст.158 (із змінами).
19. Держенергоефективності розробило законопроекти для стимулювання використання біопалива. *Урядовий портал*. URL: <https://cutt.ly/ZNEyt4w> (дата звернення 31.10.2022).
20. Платонова Є. Правові особливості державного стимулювання біоенергетики в Україні: ретроспектива, сучасність і перспектива. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 5. С. 116-121.
21. Гелетуха Г., Железна Т., Драгнев С. Аналіз бар'єрів для виробництва енергії з агробіомаси в Україні: аналітична записка БАУ від 5 квітня 2019 р. № 21. 41 с. URL: <https://cutt.ly/6NEqndD> (дата звернення 31.10.2022).
22. Денисенко В., Очеретнюк Є. Особливості формування вартості біопалива. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL: <https://cutt.ly/5NEwu4U> (дата звернення: 31.10.2022).
23. Планується створити електронні аукціони біопалива. *ЛІГА ЗАКОН*. URL: <https://cutt.ly/TNErbBE> (дата звернення: 31.10.2022).
24. Створення біопаливної біржі в Україні – законопроект зареєстровано. *UAB/O*. URL: <https://cutt.ly/eNErAul> (дата звернення 31.10.2022).
25. Директива Європейського Парламенту та Ради 2009/28/ЄС від 23 квітня 2009 року про заохочення до використання енергії, виробленої з відновлюваних джерел енергії (український переклад). *Міністерство розвитку громад та територій України*. URL: <https://cutt.ly/JNEuYxR> (дата звернення 31.10.2022).